

Сергій Петровський
студент 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і. н., ст. викл. Маркевич О.В.

Франтішек Палацький і чеська національна ідея

Кожна країна має героїв, які гідними вчинками навічно увіковічили своє ім'я на п'єдесталі людської поваги і шани. Одним з таких є Франтішек Палацький, без сумніву, найяскравіша постать чеського національного Відродження.

Франтішек Палацький народився 14 червня 1798 р. в моравському містечку Годславицях у сім'ї вчителя. Навчався у Братиславі та Відні. Спочатку хотів стати священиком, але згодом змінив пріоритети – захопився літературою та філософією. Остаточною крапкою формування його світогляду, як і його друга П. Шафарика, стала робота Юнгмана «Розмова про чеську мову».

Займатись науковою діяльністю Франтішек Палацький почав ще під час перебування в євангелічній семінарії в Братиславі, але звернув на себе увагу лише в 1817 р. перекладом чеською мовою декількох пісень з Оссіану, а наступного року разом із Павлом Шафариком склав «Начала чеської поезії». Дана праця стала програмою дій «будителів» та обґрунтуванням необхідності відродження національної культури та науки. У цій книжці піддавалось критиці вчення Й. Добровського про чеське віршування. Власне Ф. Палацького разом з П. Шафариком вважають авторами програми відродження чеської національної культури і науки [1, с. 92-102].

У 1823 р. Франтішек Палацький оселився в Празі. Жив за рахунок приватних уроків, потім влаштувався архіваріусом графів Штернбергів, на замовлення яких написав історію їхнього роду.

Ф. Палацький займався активною науковою, творчою, викладацькою, адміністративною діяльністю. Естетико-філософські праці вченого «Оглядова історія естетики» (1823 р.), «Наука про прекрасне» (1827 р.) були першими філософськими роботами епохи національного Відродження. Він також був ініціатором реорганізації Чеського національного музею, який став важливим центром наукового і культурного життя країни. Від 1827 р. за його ініціативою музей почав друкувати наукові публікації чеською мовою. Опублікував величезну кількість джерел з історії, літератури та мистецтва середньовічної Чехії, у тому числі чеські хроніки. Поклав початок видання багатотомного видання джерел «Архів чеський». У тому ж 1827-му році йому запропонували продовжити викладення історії Чехії. Учений у відповідь запропонував своє, більш всеохоплююче, бачення й науковий підхід до історії чеських земель, який, в результаті, і було прийнято. Відтак, В. Палацького у 1829 р. обрали історіографом Чехії, хоча офіційно у цьому званні затвердили лише через десять років.

Окремо хочеться наголосити на видавничій діяльності Ф. Палацького. У 1827 р. він заснував двомовний «Часопис Чеського музею», згуртувавши

навколо себе талановитих чеських учених і літераторів. В даному часописі друкувалися праці з історії та культури не лише чехів, а й інших слов'янських народів, в тому числі українців. У 1831 р. Ф. Палацький став одним із засновників «Матиці Чеської». Цьому передувало складання в 1829 р. плану підготовки чеського енциклопедичного наукового словника, редакційна колегія якого (Юнгман, Пелцл та Палацький) отримала статус Товариства для наукового розвитку чеської мови та літератури. Але коли виявилось, що видання планованого словника колективу не під силу, Товариство запропонувало створити Матицю Чеську, як видання при Патріотичному музеї. Поступово із видання виросла культурна організація, яка об'єднала чеську інтелігенцію. В перший рік існування (1831 р.) Матиця нараховувала всього 35 членів, але в 1839 р. - 512, а до 1847 р. - 2329 членів. Протягом 1834-1839 рр. Матиця опублікувала п'ять томів «Чесько-німецького словника» Юнгмана, а 1836-1837 рр. - «Слов'янські старожитності» П. Шафарика [2, с.591-601].

Як секретар Королівського товариства наук Чехії, Ф. Палацький сприяв його поступовому переходу на національні позиції. У 1836 р. німецькою мовою з'явилася друком перша книга п'ятитомної «Історії чеського народу в Чехії та Моравії», а у 1848 р. — чеською. Праця Ф. Палацького, що ґрунтувалася на широкому колі першоджерел, по суті була першою науковою історією чеського народу. Учений у пошуках історичних першоджерел для написання масштабної історичної розвідки здійснив декілька закордонних відряджень, зібрав велику кількість матеріалу, надрукував низку попередніх розвідок. Праця охоплювала період від найдавніших часів до 1526 року. Найважливішим періодом чеської національної історії Ф. Палацький вважав гуситський рух, вбачаючи в ньому боротьбу за свободу і право, прагнення до нових соціальних відносин, внесок чеського народу в прогресивний розвиток людства [3, с.399].

Відомий вчений не стояв осторонь політичних подій. У 1840-х роках Франтішек Палацький став одним з авторів програми австрославізму, яка стала лозунгом під час революції 1848—1849 рр. В 1848 р. чеський національний рух створив власну політичну програму, а її лідером обрали Ф. Палацького. Соціальні питання займали в програмі друге місце після національних, також піднімалися проблеми економічної та політичної свободи, зміни суспільства за ідеєю австрославізму. Ф. Палацький палко висловлювався проти централістських прагнень німців, проти представництва Богемії в імперському парламенті, підтримував федерацію. Також він звернув увагу на посилення впливу Російської імперії у даному регіоні, тому Ф. Палацький виступав за сильну Австрійську імперію, яка не віддасть чеські землі ні німцям, ні росіянам. Державу Габсбургів вчений вважав гарантом безпеки малих народів Центральної і Південно-Східної Європи. Крім того, Ф. Палацький не хотів допускати можливості перетворення Австрійської імперії в республіку, вважаючи перетворення можливими і в умовах монархії. Ці погляди він виклав в спеціальному листі, який викликав велике суспільне обговорення. Для ліберальної буржуазії

повстання виявилось неочікуваним, воно не вписувалось в їх тактику дій. Палацький, Шафарик та Гавлічек сподівались своїм авторитетом вплинути на учасників повстання, перш за все на студентів, щоб вони склали зброю [4].

З кінця 1840-х і до початку 1860-х років Франтішек Палацький був депутатом австрійського рейхсрату та чеського сейму. Місцем скликання загальноімператорського парламенту на час революційних заворушень імператор призначив моравське місто Кромержиж. Головне завдання було розробка тексту конституції. Чехів в її розробці представили Палацький, Рігер та Пінкас. Подальші політичні події надзвичайно сильно вплинули на життя Ф. Палацького. Імператор Фердинанд відмовився від престолу на користь свого племінника, 18-літнього Франца Йосифа, який видав маніфест про намір придушити всякі виступи в імперії. Між імператором і конституційним комітетом парламенту виникли протиріччя по головним статтям конституції, по основах устрою країни. Після свавільного закриття сейму в Кромержижі Ф. Палацький, який для влади став неблагонадійним, змушений був залишити політичне життя й повернутися до наукової роботи.

У 1860 році нова Конституція створювала передумови для відновлення політичного життя в Богемії і Ф. Палацький, як визнаний лідер чеського національного руху, знову зайнявся політикою. З кінця 1860-х років він — лідер старочехів, що були правим крилом чеської національної партії. У 1867 році Палацький очолював чеську делегацію на Слов'янському з'їзді в Москві [5].

До кінця життя Франтішек Палацький не переставав займатись науковими дослідженнями, виданням матеріалів з чеської та слов'янської історії. Водночас учений намагався брати участь у різних сферах громадського життя: піклувався про театр; робив усе можливе для того, щоб провідні чеські вчені залишалися на Батьківщині; прагнув перетворити Прагу на “слов'янські Афіни”; уклав та видав чеський науковий словник. За його самовіддану діяльність сучасники визнавали Ф. Палацького вождем чеського народу. Він помер 26 травня 1876 року в Празі [3, с.399].

Отже, Франтішек Палацький визначна постать в чеській історії, видатний політичний діяч та визнаний лідер чеського національного руху. Чехи шанують свого земляка, свідченням чого є пам'ятник в Празі, який розміщений на площі Ф. Палацького. Пам'ятник створив скульптор Станіслав Сухарда і встановив в 1907 році. Пам'ятник являє собою скульптурну композицію, яка складається з численних бронзових фігур і кам'яного постаменту, що розширюється біля основи. Сам Ф. Палацький зображений у вигляді грубо висіченої гранітної фігури, розташованої біля підніжжя пам'ятника. Зліва, на нижньому рівні, зображено пригнічення народу у вигляді чудовиська, яке намагається розчавити своїх жертв. Справа народ скидає окови і дивиться у світле майбутнє, тобто, за задумом художника, показано еволюцію чеського народу, яке вступило у фазу Національного пробудження. Історія зображена у вигляді жінки в рясі, а Політика - у вигляді фігури, яка летить. Вінчає скульптурну композицію Слава, яка показує

«Весну народів». Загальна висота пам'ятника складає вісім метрів. Ім'я Франтішека Палацького носить Оломоуцький університет.

Список використаної літератури:

1.Лаптева Л. П. Чешский учёный XIX в. Франтишек Палацкий и его связи с русской наукой / Л. П. Лаптева // Славяноведение.- 1999.- № 3. - С. 92-102.

2.История южных и западных славян: В 2 т. Т.1 : Средние века и Новое время : Учебник / Под ред. Г.Ф.Матвеева и З.С.Ненашевой.-3-е издание. – М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. – 688 с.

3. Яровий В. І. Історія західних і південних слов'ян (З давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: Навч. посібник / В.І.Яровий, П.М.Рудяков, В.П.Шумило [та ін.]. - К.: Либідь, 2009. - 632 с.

4.Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3-х т.: Учебное пособие для студентов ист. спец. вузов / редкол.: Ю.В. Бромлей и др. – Минск: Университетское, 1989. - Т.2 : Новая история - 295 с.

5.Иванов Ю. Ф. Чешская и словацкая историография / Ю.Ф. Иванов, З.С. Ненашева, Б.М. Руколь [электронный ресурс] // режим доступа до тексту: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000061/st005.shtml>